

fortrinlige Illustrationer, hvoriblandt ogsaa er medtaget et Par Billeder af Bygninger ved Røros, der viser, hvorledes Ruinerne i Grønland kan have set ud i gamle Dage.

O. B. Bøggild.

J. Levainville, *Le Morvan. Etude de Géographie humaine*. Librairie: Armand Colin. Paris 1909. 8vo. 305 p.

»Le Morvan« er ikke et af Frankrigs historiske Landskaber, og det har aldrig haft nogen selvstændig administrativ Eksistens. Naar Distriktet har faaet sin egen Benævnelse, som det har bevaret gennem Tiderne ligefra Romernes Dage, er det, fordi det er et geografisk afsondret og ret vanskeligt tilgængeligt Hele, der er beliggende paa Grænsen af de historisk kendte Landskaber Bourgogne og Nivernais.

Morvan er et indtil 907 M. højt Bjærgmassiv, der er bygget op af Granit, Gnejs og Porfyr og ved tydelige Spring afgrænset mod de omgivende lavere Egne, hvor mesozoiske og tertiære Dannelser er fremherskende. Bjærgmassivet selv viser en Veksling af Synklinaler og Antiklinaler, der forløber med Hovedretning fra Øst til Vest og vidner om en gammel Foldning. Set fra Bourgogne's og Nivernais's Dale frembyder Morvan med sine jævnt afrundede Former intet særligt imponerende Skue, og det Indre har mere Præg af et Bakkeland med bløde Linier, end af et virkeligt Bjærgland.

Landskabet har en Længde fra Nord til Syd paa 88 Km. og en Bredde paa 40 Km. I administrativ Henseende er det nu delt mellem 4 Departementer Côte-d'Or, Nièvre, Saône-et-Loire og Yonne. Navnet Morvan er af Keltisk Oprindelse og genfindes endnu flere Steder i Bretagne samt i det skotske morven.

Jordbunden i Morvan er ikke saa frugtbar og veldyrket som i de omgivende Egne. Naturen er mere barsk og vild. Tætte Skove og dyrkede Marker veksler med Gyvelheder, der kan være næsten sorte, og med Enge, hvor Græstæppet er frodigt grønt. Klimaet er det mest ekstreme i Seine-Bassin; i klimatisk Henseende har Morvan en udpræget Bjærgnatur. Angaaende Temperatur og Vindforhold har man dog meget faa nøjagtige Iagttagelser, men man anslaaer Morvan's aarlige Middeltemperatur til ca. 9° eller 2—3° mindre end de tilgrænsende Dele af Frankrig. I 25 jagt-

tagne Aar var December 17 Gange og Januar 8 Gange den koldeste Maaned, medens den højeste maanedlige Middelvarme 18 Gange faldt paa Juli, 6 Gange paa August og 1 Gang paa Juni. Nedbørsforholdene er ret godt kendte, da Morvan er godt forsynet med Regnmaalere, fordi man har haft Øje for, at Studier her er af særlig Interesse for hele Nordfrankrig. Hele Aaret igennem er Dagene sjældent skyfri. De mest solskinsrige og tillige mest tørre Maaneder er Februar og September. Den gennemsnitlige aarlige Nedbør er 140 Ctm. i de højere Egne. Nedadtil aftager den, saa at den kun er 80—100 Ctm. i de lavere Egne af Bjærgmassivet. Snedækket er som Regel allevegne forsvundet i Begyndelsen af April.

De klimatiske Faktorer tilsammentagne skaber Aarstider, der hver især har sin udprægede Karakter, som i Befolkningens Liv ytrer sig gennem de forskellige landlige Arbejder. Et særligt og meget interessant Afsnit er viet Aarstidernes Indflydelse paa Folkelivet og de fra Fædrene nedarvede Regler og Varsler om Vejr og Høst. De fleste minder om tilsvarende nordiske. Saaledes siger Bonden i Morvan: »Quand le temps est trop gai le soir, il pleut le matin« og »An de neige, an de bien«.

I Oldtid og Middelalder var Morvan dækket af store Skove, men i nyere Tid har Landskabet været Genstand for en fremadskridende Afskovning, der først i vor Tid kan betragtes som endelig standset. Endnu dækker Skoven dog 90,000 Hektarer eller 28 pCt. af hele Bjærgmassivets Overflade. De fornemste Skovtræer er Bøg og Eg, og hertil slutte sig Naaletræer i de højeste Egne samt den ægte Kastanie paa Bjærgmassivets Sydside. Ligetil det 19de Aarhundrede var Morvan meget slet opdyrket, og store Strækninger paa Bakkerne var bevoksede med Lyng, Gyvel og tornede Buske, medens alle Lavninger var fugtige Sumpe eller Søer. Man dyrkede dengang næsten kun Rug i Morvan, og Misvækst og Hungersnød indtraf hyppigt.

Omslaget til det bedre indtraf i Aarene mellem 1847 og 1879. I denne Periode sank Rugprisen i Frankrig til det halve. Samtidig fik Morvan gennemført et Net af Køreveje, og Jærnbanen kom til Landskabets Grænse. Endelig var det i dette Tidsrum, at Mergling kom i Brug i Morvan, og den allerede ved den store Revolution paa-begyndte Afvanding af de mange Sumpegne gennemførtes. Nu anvendes Sædskefte, og der avles

Hvede og Havre samt Byg, Rug, Boghvede og Kartofler. For Vinavlen, der er saa vigtig i de omgivende Dale, er Morvan's Bjærgklima for koldt. Kvægavlen har alle Dage været et Hovederhverv, og stadig er Oksen det vigtigste Husdyr; den anvendes ikke alene til Mælkekyr, men ogsaa til Trækbrug. Den oprindelige Morvan-Race var temmelig lille og rødfarvet, men er nu næsten allevegne erstattet af den større og graahvide Nivernais-Race. Ogsaa den oprindelige Hesterace var lille og mere uanselig end Lavlandsracerne. Faareavlen er uden Betydning, hvorimod Svineavlen i nyere Tid har taget et stort Opsving. Fjerkræavlen spiller ingen Rolle, og Forf. er tilbøjelig til at opfatte dette Forhold som en Reminiscens fra de ikke saa fjærne Tider, da de talrige Ulve umuliggjorde Fjerkræhold i større Stil. Nu er Ulven dog omtrent forsvunden, og dette gælder samtidig Vildsvinet og Kronhjorten, der endnu for et Aarhundrede siden var hyppige i Morvan's Skove.

Morvan er et udpræget Landbrugsdistrikt med fremherskende Landsbybebyggelse. Industrien er ubetydelig. I Henseende til Ejendomsfordelingen har Landskabet gennemgaaet den samme Udvikling som de fleste Egne af Frankrig fra Storgrundbesiddelse til stærk Udstykning i Smaaejendomme. Udstykningen har dog naaet en forskellig Grad, og i sine Egne af Morvan er forholdsvis store Ejendomme fremherskende.

Forf. giver endnu en indgaaende Skildring af ældre og nyere Boligtper i Morvan, af Landsbyformer, af Befolkningens Fordeling m. m. Saavel disse som Bogens andre Kapitler er forsynet med talrige oplysende Kort, Skemaer og Kurver. Desuden er Bogen illustreret med 40 Fototypier samt nogle faa Tegninger.

»Le Morvan« er en interessant og værdig fransk Repræsentant for den moderne Landskabsskildring, der samler alle geografiske, etnografiske og historiske Detailler, der angaar en Egn, og vurderer deres indbyrdes Vekselvirkning og Betydning for Menneskelivets Udformning i selve den paagældende Egn. »Géographie humaine« kalder Forf. denne Art Videnskab, Antropogeografi er den hos os kendte Benævnelse.

H. P. Steensby.

Otto Nordenskjöld: On the Geology and physical Geography of East-Greenland. 1907. Medd. om Grønland, 28, 1909 (151—284, 5 Tvl. og 1 Kort).

De Undersøgelser, der ligger til Grund for denne Afhandling, er foretagne paa Carlsbergfondets Ekspedition under Ledelse af Amdrup i 1900; men der gives tillige en Oversigt over, hvad der vides fra tidligere Ekspeditioner, og ud fra det hele foreliggende Materiale gives der en sammenhængende og meget interessant Skildring af de geologiske og fysisk-geografiske Forhold i den Del af Øst-Grønland, der omgiver de store Fjorde Scoresby Sund, Kong Oscars og Kejser Franz Josephs Fjord.

Angaaende Fordelingen af de geologiske Formationer maa henvises til det med Afhandlingen følgende Kort; foruden Grundfjeldet findes først en Række Sedimenter fra Silur, Devon og Trias, der i Almindelighed udmærker sig ved deres fremtrædende røde Farver og ved at indeholde meget faa Forsteninger, og dernæst Allejringer fra Ræt-Lias og Tertiærtiden, der oftest er forsteningsrige og ikke rødfarvede. Desudes findes der to Sæt Eruptivbjærgarter, dels mere forskelligartede, sandsynligvis fra den palæozoiske Tid, og dels den tertiære Basalt, der indtager et meget stort Omraade.

Terrænformerne af de forskellige Formationer beskrives meget indgaaende og oplyses yderligere ved talrige Fotografier. Af Yderlandet udmærker Grundfjeldet paa Liverpool Kysten sig ved overordentlig kuperet Terræn med særdeles spidse og stejle, om end ikke meget høje Bjærg; Basaltterrænet er mere plateauagtigt, om end med en Del pyramideformede Toppe, hvoraf dog ingen rager op over den almindelige Højde; Sedimentbjærgenes Terrænforhold er meget forskelligartede paa Grund af den store Afveksling i Bjærgartsbeskaffenheden, og der findes alle mulige Overgange fra stærkt kuperede til fuldstændig flade Former. Endelig udmærker de løse Jordlag og Kvartærtidens Aflejringer sig ved deres overordentlig jævne Overflade. Det høje Inderland, umiddelbart op til Indlandsisen, og sandsynligvis ogsaa under denne, udgør et nogenlunde jævnt Plateauland, gennemskaaet af dybe og brede Dale.

De forskellige Indvirkninger, som Isen har udøvet paa Landoverfladen, beskrives udførligt, navnlig maa her fremhæves de karakteristiske »Cirkusdale«, som fremtræder meget smukt i Ba-